

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Politologie

Vít Štaif

**Úsilí o prvou hegemonii versus rozšiřování mocenské roztržštěnosti po
Studené válce**

**An effort to gain the first hegemony vs. the dissemination of the
fragmentation of the power after the Cold War**

Teze disertační práce

2015

Vedoucí práce – PhDr. Emil Voráček, DrSc.

Úvod

Cílem této práce je přiblížit úsilí o dosažení světové hegemonie po Studené válce, o níž se snažily hlavně Spojené státy americké (USA), a záměry místních, regionálních a ostatních jejich nepřátel tomuto programu zamezit. Protože politika všech hlavních účastníků těchto vztahů obsahovala ctižádostivé ideologické a mocenské představy, jejich přerůstání do násilné podoby zřejmě nešlo zabránit. Nejškodlivější z těchto střetů naneštěstí stále trvají. Většina ostatních zatím také neskončila. Avšak protože po výchozím snažení se o odstranění předpokladů pro jejich pokračování už zpravidla nenásledovaly tak jednoznačně příznivé závěry, jaké by si zúčastnění přáli, lze za přínosné považovat již i samotné jejich přerušení.

Text vychází z předpokladů, že část z mezinárodních vztahů, jíž se snaží přiblížit, ovlivňovaly převážně ofenzivně realistické názory na způsob uspořádání světa, a že defenzivní realismus zde sice nikdy zcela nezanikl, avšak často se dostával do postavení méně významného zdroje zahraniční politiky. Toto tvrzení se vztahuje zvláště k USA, v nezanedbatelné míře ovšem i k mnohým z jejich evropských spojenců.

Testované hypotézy

Vítězstvím ve Studené válce se USA dostaly do postavení jediného státu, jenž získal předpoklady k položení základů světové hegemonie.

Koncem 90. let se zahraniční politika USA stává méně multilateralistickou a defenzivně realistickou, než na začátku téhož desetiletí. Zvláště kosovská krize z r. 1998-1999 pak prokázala zesílení vlivu neokonzervatismu na zahraniční politiku USA.

Po 11. září 2001 nastává mezi architektky zahraničních vztahů USA převaha jejich unilateralistického a krajně ofenzivně realistického vnímání.

Schopnosti odstranit střet a v oblasti, v níž se před dosažením míru nacházel, nastolit všestranně lepší stav, představují významné ukazatele moci uchazeče o světovou hegemonii.

Zastrašování nepřítele se ve sledovaných souvislostech prokázalo jako málo využitelné. Nestačilo totiž na odrazení vyznavačů nábožensky a nacionalisticky vyhraněných ideologií od násilí proti druhým.

Světová hegemonie jediné mocnosti se v současnosti jeví jako nedosažitelný záměr. Jde o ctižádostivou představu, jejíž prosazení by vyžadovalo využití hmotných zdrojů v míře, která se nachází za hranicí možnosti jakéhokoliv z nevlivnějších států. Položení základů hegemonie společenství více států, případně též jiných společenství, zabraňují především jejich časté neshody.

Stav výzkumu

Soustavný výzkum politiky zaměřené na získání regionální anebo širší velmocenské hegemonie začal na přelomu 19. a 20. století. Zprvu úzce souvisel s geopolitikou a získáváním kolonií. V období mezi světovými válkami se rozšířil o sledování vlivu států vzniklých na někdejších území Osmanské říše a Rakouska-Uherska na versailleské uspořádání. Většina jeho hlavních tehdejších představitelů pocházela z evropských států.

Silný ohlas získal německý autor Friedrich Ratzel, jemuž se připisuje prvenství v použití označení „životní prostor“ (Lebensraum) v geopolitice z r. 1901. Jeho představy pak ovlivnily švédského geografa a konzervativního politika Johana Rudolfa Kjelléna, původce názvu „geopolitika.“ Oba vyzdvihovali závažnost vztahu mezi zahraniční politikou, a skladbou společnosti velmocí, se zvláštním zohledněním významu rasy. Výzkum německého protestantského teologa a koloniálního úředníka Karla Alberta Paula Rohrbacha se soustřeďoval především na rozšiřování moci Německa v zámoří.

Spis německého protestantského kazatele a liberálně nacionalistického politika Friedricha Naumanna „Mitteleuropa“ z r. 1915 předložil výhled na uspořádání střední a východní Evropy v podobě, kterou jeho autor považoval za zvýhodnění Německa. Německý geograf genmjr. Karl Ernst Haushofer využil tvrzení o potřebě zvětšení „životního prostoru“ ve vymezení teoretického podkladu k obsazení velké části Eurasie, což se ve značné míře shodovalo s předními záměry nacismu.

Přiblížení vlivu první světové války a následné versailleské dohody na mezinárodní vztahy představuje význačný bod činnosti britských autorů, sira Halforda Johna Mackindera, a Edwarda Halletta Carr. Prvý z nich, původně biolog a historik, a později ředitel London School of Economics and Political Science (LSE, 1903-1908), se však stal známějším pro názor na význam středu Eurasie (Heartland) ve světové politice. Tvrdil, že kdo zde vládne, získává tak klíč k vládě nad „světovým ostrovem,“ Evropou, Asií a Afrikou, a, prostřednictvím této moci, též nad ostatním světem. Diplomata a historik Carr se soustřeďoval

hlavně na výzkum zahraniční politiky Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) a Velké Británie.

Mezi prvými autory studií o velmocenských vztazích, včetně výhledů na nabytí vyšší, než regionální hegemonie, z USA vynikli nižší admirál¹ Alfred Thayer Mahan a Nicholas John Spykman. Mahan se zaměřoval na provázanost velmocenského postavení a námořní síly. Spykman zčásti využil Mackinderovy geopolitické představy. Za základ světovlády ovšem pokládal moc nad okrajovým pásmem Eurasie (Rimland), evropským pobřežím, monzunovou oblastí v Asii a Středním Východem.

Výzkum mezinárodních vztahů se v USA rozšířil po druhé světové válce a během Studené války. V okruhu jeho čelných představitelů se mnohdy nacházeli zastánci realistického pohledu. V prvních třech desetiletích Studené války se jednalo hlavně o diplomata George Frosta Kennana, Hanse Joachima Morgenthaua a Kennetha Neala Waltze.

Kennan, zakladatel a první ředitel Oddělení pro přípravu politiky (Policy Planning Staff), součástí ministerstva zahraničí USA (1947-1949), se soustředil převážně na vztah mezi USA a SSSR. Rovněž náležel k hlavním architektům strategie zadržování (containment), již politika USA k SSSR často využívala. Morgenthau se stal významným obhájcem klasického realismu. Tato teorie nadřazuje moc nad ideologii a sebe samou vnímá jako znázornění přirozenosti. Waltz položil základy neorealismu, nazývaného též jako strukturální realismus. Toto hodnocení světové politiky obsahovalo tvrzení o větší ustálenosti, a proto i výhodnosti, prostředí, v němž se nachází dvě velmoci, oproti stavu s přítomností více takovýchto států. Neorealisté považovali mezinárodní vztahy za prostor s naprostou převahou anarchie, a tuto jeho vlastnost pak označovali za protiklad vnitrostátního uspořádání. Mezinárodní anarchii vnímali jakožto nepřítomnost vyšší, než státní moci.

Činnost mnoha současných autorů textů, jež se zaměřují na vztahy velmocí, a jejich výhledy na nabytí hegemonie, začala již v průběhu Studené války. Většina z nich pochází z USA. Liberální názory zastávají zvláště Joseph Samuel Nye Jr., Robert Owen Keohane a Gilford John Ikenberry. Z příznivců realismu jde především o diplomaty Henryho Alfreda Kissingera² a Zbigniewa Kazimierze Brzezińskiego, dále o Johna J. Mearsheimera Jr. a Stephena Martina Walta. Kissinger a Brzeziński se stali prezidentskými poradci pro národní bezpečnost USA (1969-1975, a 1977-1981), první z této dvojice rovněž ministrem zahraničí USA (1973-1977).

¹ Rear Admiral.

² Původně Heinz A. Kissinger.

J. S. Nye Jr. získal ohlas hlavně tvrzením o vlivu „uhlazené moci“ (soft power) v mezinárodní politice. R. O. Keohane a Nye tvrdili, že „tvrdá moc“ (hard power), tedy zejména válečná a politická síla, sama o sobě mnohdy nedokáže zajistit požadovaný závěr. „Uhlazená moc“ se podle nich nacházela hlavně v kulturní a hospodářské přitažlivosti velmoci. Rovněž vyzdvihovali význam jiných druhů mezinárodních vztahů, než jen těch, které řídí vlády států. G. J. Ikenberry pak prosazoval šíření vlivu USA v zahraničí nejlépe nepřímo, a to prostřednictvím pro ně přínosných pravidel světového uspořádání.

Mnoho z Brzezińského textů se vztahovalo k politice USA v Eurasii a na Středním Východě. Kissinger často vyhledával užitečné podněty pro zahraniční politiku USA v historii evropských mocenských poměrů v 19. století. Mearsheimerovy studie zpravidla upřednostňovaly ofenzivně realistický pohled. Ve Waltově hodnocení světové politiky převažoval defenzivní realismus. Walt se též, zřejmě právě proto, snažil varovat vládu USA před prosazováním světové hegemonie. Znázornění rozdílů defenzivního a ofenzivního realismu se nachází v další části této kapitoly.

Významní autoři, jež se zaměřují na velmocenskou politiku, pocházejí rovněž z Velké Británie a z Německa. Z britských jde především o historika Paula Michaela Kennedyho, jež vyzdvihl vliv provázanosti hospodářské, politické a válečné síly velmoci, a vymezil ho v souvislostech posledních pěti století. Německý politolog Herfried Münkler potom znázornil stav hegemoniální politiky od starověku do 21. století. Historie strategie, napsaná sirem Lawrencem Davidem Freedmanem, sledovala činnost tohoto oboru na půdorysu ještě delšího období, včetně střetů, jejichž popis se nachází již v Bibli.

Mezi ruskými politology, kteří se soustřeďují na světové vztahy, vynikl hlavně Jevgenij Maksimovič Primakov. Jde o někdejšího sovětského novináře, jenž působil na Středním Východu, a pozdějšího ředitele Ústavu orientálních studií Akademie věd SSSR (AV SSSR, 1977-1985), ředitele Ústavu světové ekonomie a mezinárodních vztahů (IMEMO) AV SSSR (1985-1989), ředitele Služby zahraničního zpravodajství Ruska (SVR, 1991-1996), ministra zahraničí (1996-1998) a předsedy vlády Ruska (1998-1999). Jeho knihy pojednávají hlavně o vztazích mezi Ruskem a ostatními významnými státy po Studené válce, a o politice na Středním Východu.

Výzkumná otázka

Autor se soustřeďuje na vyhodnocení střetů, jichž se kromě USA významně účastnili také jejich hlavní spojenci ve Studené válce z NATO. V tomto společenství zavládl na konci 90.

let a zvláště v prvním desetiletí 21. století stav, jehož příznačnou nesnází se stala ve srovnání s předchozím obdobím výrazně snížená schopnost jeho států dohodnout se na jednotném vymezování bezpečnostních hrozeb, a následně na způsobu, jehož pomocí by se jich šlo zbavit co možná nejlépe, anebo na snižování jejich nebezpečnosti.

Odstraňování vyhraněného nepřátelství v Evropě, zpočátku především ve vztazích mezi národy na území bývalé Jugoslávie, se v totožné době začala účastnit také EU. Jestliže si ovšem přála, aby takto nahradila i významnou část dosavadní působnosti NATO, pak tato její politika mnohdy končila dost nezdařile. Tato její nevýhoda vycházela ve značné míře z převážně konzervativního názoru většiny vlád států, jež k ní náleží, že se jejich vlastní postavení v zahraničí obhájí anebo i zlepší mnohem více tehdy, když co nejvíce moci, která k jeho zajišťování zapotřebí, zůstane stále v jejich rukou.

Označení válka používám v záhlaví kapitol vždy jen tehdy, jde-li o mezistátní nepřátelství, které přerostlo v boj pravidelných armád. Zařazení všech střetů se řídí jejich povahou a rozsahem. Povaha zahrnuje pozadí jejich začátku a hlavní politické souvislosti, které k rozhodování jejich nejvýznamnějších účastníků náležely, rozsah míru jejich vlivu na společnosti, které se dostaly do tohoto stavu.

Hegemonii jednotlivého státu neztotožňuji s impériem. Jako hegemonii označuji vztah, který by nastal, kdyby účastník mezinárodních vztahů, zatím vždy stát, vytvořil prostředí, v jehož rozsahu by se nacházela i cizí území. Zde by převládal jeho politický, a mnohdy, i když ne zcela nezbytně, také jiný, a až téměř všestranný, vliv. Ostatní státy v této oblasti by se nadále vymezovaly jako svrchované. Mírnější hegemonii by stačilo prosadit řád, jenž by zamezoval přítomnosti nepřátelství k jejímu držiteli a zabezpečil trvání hegemonových výhod, vyhraněná by vyžadovala, aby se jí vždy a zcela vycházelo vstříc.

K vlastnostem předpokládané hegemonie ve světovém rozsahu se též přiřazuje moc na takové úrovni, aby dokázala zvítězit i proti nepřátelství ze strany všech ostatních velmocí zároveň. Tento stav, který by zřejmě už ztěžil přinášel jiné, než krajně vyhraněné mezinárodní vztahy, naštěstí zatím nenastal.

Podle tvrzení, jež pocházejí zvláště z kruhu ofenzivně realistických pozorovatelů světové politiky, vychází přání stát se hegemonem ze strachu sledovaného státu, nejčastěji pak velmoci, z vlivu ostatních států. Jde o jeho záměr zabránit vzniku zdrojů jeho ohrožení, anebo je brzy odstranit, jestliže se již vyskytly. K prosazení tohoto záměru zapotřebí značné moci, přičemž za nejvýznamnější z jejich součástí (i když ne vždy za její výhradní složku) považuje ofenzivní realismus ozbrojenou sílu. Množství moci, kterou proto tento stát potřebuje, nechce-li v mezinárodních vztazích jen ztrácet vliv, nadto nelze předběžně stanovit.

Avšak nastolení světové hegemonie by tento stav, poznamenaný velkou zátěží nepřetržitě ostražitosti a pohotovosti, ukončilo. Hlavně z tohoto úhlu pohledu by tedy vyhraněně ofenzivně realistické hodnocení mohlo pokládat hegemonii za uspořádání, jež hegemonu výrazně zvýhodňuje.

Ofenzivní realisté tvrdí, že chce-li si stát zvýšit moc, získá si ji především válkou nebo nátlakem. K ostatním strategiím, jejichž využití pokládají pro tento záměr za převážně výhodné, náleží podle nich dále zavdání podnětu k válce mezi jinými státy, přičemž její původce se jí však přímo neúčastní (*bait and bleed*), a zasahování do již vzniklého zahraničního střetu tak, aby trval co nejdéle, ovšem rovněž bez účasti v něm samém (*bloodletting*). Jde-li o obrannou politiku, pak vyzdvihují hlavně mocenské vyvažování (*balancing of the power*), a využití spojence k tlaku anebo k válce proti nepříteli architektu této politiky (*buck-passing*).

Zastánci defenzivního realismu se nesoustřeďovali na dosažení tak všestranně náročných záměrů, k nimž ofenzivně realistická úvaha o nezbytnosti držby co nejvyšší moci bezpochyby náleží. Mnohdy se tak stávalo vlivem úvah, že jde o zdroj přehnaně nebezpečné a nákladné politiky. Snažili se naopak dokazovat, že státu postačí získání takové míry bezpečnosti, jíž lze považovat za přijatelnou. K možnosti prosazování hegemonie na světové úrovni se proto většinou vymezovali méně vstřícně, než realisté ofenzivní.

Samo označení „hegemonie“ znamenalo původně přední místo jejího držitele, státu, ve společenství více států v prostředí starověkého Řecka. Hegemonovi zde náleželo výhradní právo vyhlašovat válku tohoto seskupení a dohlížet na nakládání s peněžními zdroji, vzniklými z poplatků, které dostával od podřízených území za zajišťování jejich vnější ochrany. V tomto uspořádání zároveň představoval i držitele nejvyšší soudní moci, což otevíralo široký prostor pro jeho ovlivňování vnitropolitických poměrů též v součástech hegemonie, jež ovládal nepřímo, prostřednictvím tamních spojenců.

Impérium, zprvu starověký římský název pro nejvyšší státní moc, se vyznačuje mnohem větším významem připojování jiných území k svému, a ve srovnání s hegemonií výrazně nižší úrovní samostatnosti, jíž tamním politickým představitelům ponechává. Zde rozhoduje zčásti anebo i zcela autoritářsky.

Rozšiřování moci takového státu se hlavně v první polovině 20. století často hodnotilo jako snaha získat co možná nejvyšší vliv, a to až na světové úrovni. Tehdy, zvláště po ukončení I. světové války, většinou používání označení „imperální“ v této souvislosti prozrazovalo silné uživatelské výhrady k tomuto jevu, anebo i jeho naprosté zavržení. Tento vztah namnoze

vycházel z úvah, podle nichž právě imperiální výboje zavinily tento střet, jež společnosti států, které se ho účastnily, hluboce poznamenal.

Politiku impéria k vlastnímu obyvatelstvu mnohdy provází nižší přítomnost nátlaku, než jeho jednání s původními obyvateli v obsazených oblastech. Ti žijí v právně, a často všestranně, horším postavení. Mezi významné znaky imperiálního programu náleží rozsáhlé zastrasování v různorodých podobách, jehož prostřednictvím potom imperiální stát ovlivňuje méně významné účastníky mezinárodních vztahů, nerozhodují-li se včas ve shodě s jeho představami.

Rovněž pokládám za potřebné rozlišovat mezi hegemonií a pouhým nejsilnějším postavením podle různých sledovaných ukazatelů vlivu, prvenstvím (primacy). Politika hegemonu se mnohdy, na rozdíl od rozhodování držitele prvenství, snaží získat od ovládaných potvrzení o své oprávněnosti. V ostatních ohledech jde o shodně silné státy.

Většina pozorovatelů mezinárodních vztahů z nejsilnějších států NATO tvrdí, že v současnosti by žádný z nich nemohl založit dostatečně mocné impérium, protože by se tak nemohlo stát jinak, než že by se zároveň zpochybnilo jeho demokratické uspořádání. Na základě této souvislosti proto úvahy o možnosti jeho zavedení vyhodnocují jako zcestné. Vláda nad impériem by se navíc nemohla obcházet bez pravidelného vynakládání mnoha prostředků nejrůznější povahy. Rozhodně pak tehdy, kdyby si předsevzala záměr, aby jeho správa nepostrádala přinejmenším v nejzákladnějších vládních posláních zodpovědnost. Ještě více však potom, jestliže by se u obyvatelstva připojených oblastí snažila prosazovat názor, že zapotřebí, aby ji považovalo za svou, a to v míře, která vychází z ctižádostivé představy, podle níž by si ostatně právě, a vlastně výhradně, takovéto zřízení přála i jeho převážná většina.

V období od 11. září 2001 přibližně do poloviny prvního desetiletí 21. století ovšem i přesto, zvláště v USA, krátkodobě zesílily názory, že by výstavba impéria výrazně zvýšila jejich bezpečnost. Vycházely z okruhu úvah, že oblastí, kde se v době od konce Studené války pohybovaly protiamerické síly, zapotřebí co nejrychleji dobýt, a pak zde ponechat armádní dohled. Tento stav by trval, dokud by nedošlo k zničení tamních nepřátel, a především převzetí moci místními spojeneckými politiky.

Ve druhé polovině 20. století se označení „imperialistická zahraniční politika“ též často užívalo jako kritické hodnocení ve vztahu k rozhodování zpravidla vlivného státu.

I když po Studené válce došlo k růstu moci některých společenství, zvláště ES-EU, rozhodně to neznamenalo, že by zesílily předpoklady pro vytvoření světového státu a konec

dosavadních států. Jejich vlády by tak ztratily moc a většina obyvatel rovněž nevěřila, že by jim takové uspořádání přineslo významnou výhodu.

Organizace spojených národů (OSN) nezískala z konce dvojpólového rozdělení světa mnoho, protože narostlo množství jejích posláních a s nimi i zátěž, která její samostatnost výrazně brzdila. Stále se projevovalo, že v OSN zasedají představitelé většiny států a mnoha vlivných nestátních účastníků mezinárodních vztahů. Tento stav se často vyznačoval nedostatkem jejich shody.

Zvláště kritika z USA popisovala OSN jako nevyhovující, protože zahrnuje i státy, jejichž vlády zneužívají moc proti vlastnímu obyvatelstvu a snaží se škodit jiným státům, především právě USA. OSN dostávala od USA více prostředků, než od kteréhokoliv z ostatních států, a mnohdy se střetávala s obviňováním, že s nimi zachází nezodpovědně. Vyhraněnější americké výhrady ji vinily i z nepřátelství k USA.

Především tyto souvislosti způsobily, že při srovnání se značným rozsahem vlivu hlavně ofenzivního, ale rovněž i defenzivního, realismu získávaly liberální představy o povaze a uspořádání mezinárodních vztahů i v období po Studené válce jen nižší ohlas. Jejich význam přesto nelze podhodnocovat, protože jejich působnost v tvorbě zahraniční politiky USA trvá již od konce 18. století, kdy získaly nezávislost. V období do konce I. světové války se liberální pohledy na světové vztahy v ostatních státech těšily přízni tamních vlád jen málokdy, a krátkodobě. Výraznější, i když stále pouze částečný, odklon od tohoto stavu pocházel právě ze základu tíživých zkušeností nabytých za obou světových válek.

Současná osa zahraniční politiky USA a států NATO liberální součástí sice obsahuje, zároveň si ovšem nadále podržuje mnohé další body, jež náleží naopak k čelným znakům defenzivně a ofenzivně realistického uvažování. Jiné vlivné státy, zvláště Čína a Rusko, často řídí svou účast ve světových vztazích podle zásad, které vycházejí téměř jednoznačně z prostředí defenzivního nebo ofenzivního realismu.

Tyto dva názorové okruhy ostatně představují nejstarší způsob nahlížení na činnost státu za jeho hranicemi. Až do období světových válek se rozhodování drtivě většiny vlád zpravidla nacházelo hlavně, ne-li zcela, pod vlivem takovýchto úvah. Širší teoretické návody však tehdejší architekti jejich zahraniční politiky zpočátku postrádali. Tuto mezeru proto zčásti vykrývaly poznatky získané četbou historických a také náboženských spisů. Později k nim rovněž přibyly cestopisy, literatura, která se zaměřovala na koloniální působnost, a, zvláště v 19. století, geopolitické a válečné strategické texty.

Síly, které chtěly hegemonii USA zabránit, nevytvořily nikdy jednotné seskupení. Nepřátelé USA se po Studené válce pohybovali většinou na vnitrostátní anebo regionální úrovni, přičemž druhá z nich zahrnovala území více států.

Jednalo se o státy i nestátní společenství. Sjednocovalo je mnohdy jen nepřátelství k USA. Toto vyhranění souviselo převážně s hlubokým vlivem náboženské nebo nacionalistické ideologie, které se mohly překrývat. Jinak šlo o často různorodé prostředí, v němž docházelo k uzavírání spojenečství, ale také k zásadním neshodám a střetům. Hodnocení, podle něhož nepřítel nepřítel představuje skoro totéž, co spojenec, se v tomto ohledu stávalo nevěrohodným.

Metodologie

Pojednání o vybraných bodech mezinárodních vztahů využívá převážně defenzivní a ofenzivní realismus. Za neméně významný teoretický prvek pak pokládá poměr mezi jednostranným prosazováním vlastních záměrů, unilateralismem, a multilateralismem, jakožto způsoby rozšiřování nebo obhajování dosavadního vlivu především uchazeče o hegemonii. Multilateralismus vnímám jako širší shodu nejméně třech spojenců, často států, jež mnohdy, avšak ne nezbytně, vyústí v založení společenství trvalejší povahy.

Text vyzdvihuje závažnost zvláště „tvrdé moci.“ Zde zapotřebí dodat, že nejde o žádné zpochybňování postavení „uhlazené moci“ v mezinárodních vztazích o sobě samé. Sledované výzvy a nesnáze po Studené válce ovšem vždy vykazovaly výrazný bezpečnostní rozměr. Většina jejich čelných účastníků pokládala za nejvýhodnější způsoby, jimiž se k pojednáváním střetům vymezovali, právě ty, které náleží do oblasti „tvrdé moci.“

Struktura práce

Kapitoly textu se soustřeďují na způsoby prosazování vlivu, jichž se především USA rozhodly využít při vztahu k těm ze součástí rozvratu uspořádání, jež vzniklo v průběhu Studené války, které hodnotily i vzdor jejich značné vzdálenosti od vlastního území jako velmi závažné. Snahy o zajišťování tohoto jejich záměru nezůstávaly v průběhu sledovaného období na stejné úrovni. Odlišnosti, jež se k této působnosti vázaly, závisely z velké části na mnohdy navzájem rozdílných místních a regionálních souvislostech střetů, do nichž tehdy USA zasáhly s přáním rychle je ukončit, a ve sledované oblasti takto mocensky zesílit. Autoři

jejich zahraniční politiky často předpokládali, že ohlas, jež by si prostřednictvím těchto misí rozšířily, by mohl jejich vlivu pomoci i na světové úrovni.

Podstatné rozdíly ve vnímání zahraniční moci USA v této době se také odvozovaly od osobních úvah těch z jejich nejvyšších představitelů, kteří se její obhajoby a šíření účastnili. Stranické rozdělení této skupiny, ani zařazení těchto osobností do převážně liberálního anebo naopak konzervativního okruhu, nelze v tomto ohledu pokládat za jednoznačný klíč.

Analytická kapitola předkládá teoretické vymezení politiky předních účastníků střetů sledovaných v předešlých kapitolách. Jde hlavně o její poměr k defenzivně anebo ofenzivně realistickému pohledu na mezinárodní vztahy, protože v tomto ohledu se právě tyto dva staly významnějšími, než ostatní. Toto hodnocení se převážně soustřeďuje na jednání států. Kromě nich potom těch nestátních sil, které chtěly založit stát. Vychází z úvahy, že prosazování tohoto záměru vždy znamená ztrátu moci, a potažmo až rozvrat, někoho jiného, často rovněž státu.

Velká část teoretických základů politiky OSN a EU ve sledovaném období se odvozuje od defenzivního realismu. O NATO lze toto tvrdit jen s vyššími výhradami. U všech těchto tří společenství pak velmi záleží na vymezení obrany o sobě samé, přiměřenosti ostatních součástí bezpečnostní politiky, a vlivu jejich nejsilnějších států.

Závěr textu se zaměřuje na předpoklady vítězství hegemonie jediného státu, a jejich srovnání s možností návratu vyvažování moci nejsilnějších účastníků světové politiky. Snaží se též přiblížit míru závažnosti střetů, jež z nich vyvstávala hlavním silám, které se na nich podílely.

Literatura

Bacevich, Andrew J. *The Limits of Power. The End of the American Exceptionalism*. New York: Henry Holt & Co., 2009.

Barša, Pavel. *Hodina impéria. Zdroje současné zahraniční politiky USA*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita v Brně, 2003.

Brzezinski, Zbigniew K. *Second Chance. Three Presidents and the Crisis of American Superpower*. New York: Basic Books, 2007.

Brzezinski, Zbigniew K. *Volba: Globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha: Mladá fronta, 2004 (přel. Ritter, Martin).

Eichler, Jan. *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2007.

Freedman, Lawrence. *A Choice of Enemies. America Confronts the Middle East*. London: Weidenfeld & Nicolson, 2008.

Huntington, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001 (přel. Nagy, Ladislav).

Kagan, Robert. *Labyrint síly a ráj slabosti: Amerika, Evropa a nový řád světa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003 (přel. Hradilek, Antonín).

Kaldor, Mary. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. Cambridge: Polity Press, 2001.

Kaplan, Robert D. *Přicházející anarchie: zborcení snů-svět po Studené válce*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2006 (přel. Helingerová, Marta).

Kaplan, Robert D. *Warrior Politics: Why Leadership Demands a Pagan Ethos*. New York: Vintage Books, 2002.

Krauthammer, Charles. *The Unipolar Moment*. *Foreign Affairs*, Vol. LXX. (1990), No. 1., s. 23-33.

Mearsheimer, John J., Jr. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Co., Inc., 2003.

Nau, Henry R. *Realism*. In Hook, Steven W. Jones, Christopher M. (eds.). *Routledge Handbook of American Foreign Policy*. London: Routledge, 2012, s. 61-74.

Münkler, Herfried. *Empires. The Logic of World Domination from Ancient Rome to the United States*. Cambridge: Polity Press, 2007.

Primakov, Jevgenij M. *Svět bez Ruska?: k čemu vede politická krátkozrakost*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010 (přel. Oganjesjanová, Danuše).

Rashid, Ahmed. *Descent Into Chaos. The United States and the Failure of Nation Building in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*. New York: The Viking Press, Penguin Group, 2008.

Šedivý, Jiří. *Válka: rámec pro analýzu*. In Jehlička, Petr. Tomeš, Jiří. Daněk, Petr (eds.). *Stát, prostor, politika*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, 2000, s. 180-199.

Von Hippel, Karin. *Democracy by Force. US. Military Intervention in the Post-Cold War World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Walt, Stephen M. *Rethinking U.S. Grand Strategy: The Case for "Offshore Balancing."* Cambridge, MA: Harvard Kennedy School, 2009.